

Artikkeli

Kremlin ”vapaan sanan” saattajat?

Suomalaiset verkkomediat kansainvälisen uutisvirran portilla

Länsimaiselle demokratialle tärkeiden rakenteiden on esitetty kohtaavan haasteita liittyen Venäjän levittämään disinformaatioon sekä näiden maiden omien viestimien valmiuteen levittää sitä. Tavoite kamppailla epäoikeudenmukaisena pitämänsä länsimaista mediahegemoniaa vastaan luo kosketuspintaa Venäjän ja useiden länsimaiden sisäisten toimijoiden välille, vaikka niiden toimikentät ja taustavoimat ovat huomattavan erilaisia. Mitä Venäjän hallinnon strategisia narratiiveja välittyy kansainvälisten tietovirtaverkoston välityksellä kansallisten kielimuurien taakse ja millä tavoin? Tässä artikkelissa selvitän näitä kysymyksiä sisällönanalyysin avulla, keskittyen kuuden suomalaisen vastamedian kuratoimiiin kansainvälisten uutistoimistojen RT:n (Russia Today) ja Sputnikin aineistoihin. Näiden aineistojen määrällinen ja laadullinen käyttötapa vaihteli eri vastamedioiden välillä huomattavasti. Vähiten RT:n ja Sputnikin aineistoja muokattiin lyhyissä raporteissa aseellisista kansainvälisistä konflikteista ja eniten liittyen länsimaiden sisäisiin jännitteisiin, jotka usein esitettiin etnisten jännitteiden näkökulmasta.

AVAINSANAT: kansainvälinen media, kansalaisjournalismi, vastamedia, Venäjä, kuratointi

Informaatio- ja kommunikaatioteknologian leviäminen yhteiskunnan jokaiselle osa-alueelle ja tietovirtojen jakelun hajaantuminen ovat muuttaneet poliittisen vaikuttamisen keinovalikoimaa ja toimijakentän olosuhteita. Eurooppalaisten demokraattisten prosessien kohtaamia uhkia on viime vuosina tarkasteltu erityisesti Venäjän ja eurointegraation vastaisten liikkeiden toiminnan näkökulmista. (Colliver ym. 2018; Mikkola ym. 2018; Ramsay ja Robertshaw 2019.) Ulkomaisille media-alustoille pääsy on merkittävä toimintaedellytys Venäjän kansainvälisten viestintästrategioiden toimivuudelle (Yablokov 2015; Kragh ja Åsberg 2017). Maan hallintoon Kremlin kytkeytyvät kansainväliset uutistoimistot tuottavat voimavarojensa puitteissa sisältöjä useilla kielillä. Suuria kieliryhmiä laajemman yleisön saavuttaminen riippuu kuitenkin paljon näiden sisältöjen kääntämisen ja jakamisen houkuttelevuudesta maailmanlaajuisten tietovirtojen toimijoiden verkostoissa. Tämän vuoksi vieraskielisten sisältöjen

pääsyä esimerkiksi suomenkieliseen mediatilaan voi edistää kotimaisten portinvartijoiden välittäjätoiminta kielimuurin erottamien mediaympäristöjen välillä.

Tämä artikkeli käsittelee suomalaisten niin kutsuttujen vastamedioiden toimintaa Venäjän hallintoon kytkeytyvien viestintätoimistojen RT:n (Russia Today) ja Sputnikin sisältöjen välittäjinä. Analyysini keskittyy kuuteen suomalaiseen verkkosivustoon: Extrauutiset, Kansalainen, Nettiuutiset, (U)MV-lehti, Nykysuomi ja Vastavalkea, jotka ovat verkostoituneet ja profiloituneet uutisaggregaatti Murkut.orgin kautta yhteen itsenäisinä medioina. Samalla tutkimukseni tarjoaa uuden vertailevan näkökulman kyseisiin vastamedioihin. Sisällönanalyysiä soveltaen olen selvittänyt, mitä teemoja ja niihin liittyviä strategisia narratiiveja nämä sivustot ovat tekstimuodossa välittäneet lukijoilleen ja kuinka ne ovat käsitelleet alkuperäismateriaaleja. Viestinnän tutkimuksen näkökulmasta tämä kertoo kansainvälisten viestintätoimistojen aineistojen välittymisestä uusille kieliryhmille ja niiden esillepanosta (kuratoinnista) perifeerisille yleisöille kolmansien osapuolten kautta. Kiinnostukseni tutkimusaineiston tahoihin perustuu aiemmassa tutkimuksessa esitettyihin huoliin (Esim. Abrams 2016; Pynnöniemi ja Rácz 2016; Galeotti 2017; Kragh ja Åsberg 2017), joiden todentamisen sijaan analyysini priorisoi toimintamallien tarkastelun.

Näkökulmani RT:n ja Sputnikin viestintään suomalaisille mediankäyttäjille perustuu aiempaan tutkimukseen ja erityisesti Martin Kraghin ja Sebastian Åsbergin (2017) tutkimukseen Sputnikin ruotsalaiselle yleisölle kohdennetuista metanarratiiveista. Nämä strategiset narratiivit pyrkivät muokkaamaan ihmisten maailmankuvia vaikuttaen epäsuorasti ihmisten odotuksiin, tapahtumien tulkintaan sekä tavoitteelliseen toimintaan mediankäytöstä protesteihin ja äänestämiseen. Tarkastelen keskipitkää aikaväliä vuodesta 2018 EU-vaaleihin 2019, sillä aikaisempi Venäjän informaatiovaikuttamisen tutkimus on painottanut hienovaraisen ja pitkäkestoisien kohdeyleisön asenteisiin vaikuttamisen merkittävyyttä (Abrams 2016, 10; Mikkola ym. 2018, 114). Lisäksi vuoden 2019 eduskunta- ja EU-vaalien yhteydessä ei ilmennyt selviä disinformaatiokampanjoita¹, joiden analyysi olisi ollut mielekästä.

Tämä artikkeli jatkuu tutkimuksen viitekehysten esityksellä. Ensiksi käsittelem Kremlin strategista tiedonvälitystä sekä RT:tä ja Sputnikia osana sen kansainvälistä ulottuvuutta. Tähän ulottuvuuteen liittyvät myös itseään vaihtoehtoisena uutiskanavana mainostavat vastamedioiden verkkosivustot, jotka korostavat omaa kansanomaisuuttaan suhteessa perinteisiin medioihin. Vaikka yhteiskunnallisen keskustelun tilasta on esitetty huolta Suomessa, on vastamedioiden akateeminen tutkimus melko vähäistä. Tätä puutetta tutkimukseni paikkaa artikkelin neljännessä ja viidennessä osiossa, joissa luon ensiksi taustoittavan yleiskatsauksen vastamedioihin ja sitten tarkemmin tutkimusaineistoni sivustoihin. Kuudennessa osiossa esitän tutkimusmenetelmän jatkaen siitä analyysikappaleeseen. Johtopäätöksissä pohdin suomalaisten vastamedioiden osuutta Kremlin viestintätoimistojen tietoverkoston suhteuttaen sitä aihepiiriin tutkimukseen.

Yhteys Kremlin kansainväliseen viestintään

Useiden tutkimusten mukaan Kremlillä on länsimaissa toimintaa, joka joko tukee sille mieluisia poliittisia voimia tai luo nollasummapelilogiikalla poliittista ja sosiaalista hajaannusta muun muassa disinformaation avulla. Tästä näkökulmasta on tutkittu myös RT:n ja Sputni-

kin tapaa käsitellä länsimaiden merkittäviä tapahtumia. (Esim. Abrams 2016; Pynnöniemi ja Rácz 2016; Galeotti 2017; Kragh ja Åsberg 2017.) Viranomaiset USA:ssa ovat määritelleet Venäjän kansainväliset viestintätoimistot RT:n ja Sputnikin ”ulkomaalaisiksi agenteiksi” ja Iso-Britannian viestintää valvova viranomainen on sakottanut RT:tä räikeästä viestintänormien puolueettomuussäännösten rikkomisesta Salisburyn myrkytyksen raportoinnissa. Vuonna 2016 Euroopan parlamentti tunnisti RT:n ja Sputnikin osaksi Kremlin toimia vahingoittaa EU:n yhtenäisyyttä. Sputnikin Viron toimisto joutui puolestaan EU-pakotteiden seurauksena syyteharkintaan vuoden 2020 alussa.² Tässä osiossa selvitän näiden viestintätoimistojen taustaa Venäjän viestintästrategiassa.

Virallisessa sisä- ja ulkopoliittisessa tilannekuvassaan Kreml korostaa tarvetta torjua länsimaiden vihamielinen puuttuminen Venäjän sisäisiin asioihin, mikä perustuu erityisesti tulkintaan entisten sosialististen maiden 2000-luvun väri vallankumouksista länsimaiden juonina (Blank 2013). Tämä tilannekuva Kremlin yleisten metanarratiivien ja useiden aihekohtaisten narratiivien perustana ei ole muuttunut voimakkaasti arabikevään, Venäjällä vuosien 2011–2012 duuman ja presidentinvaalien vaalivilppiä seuranneiden suurten mielenosoitusten tai Ukrainan vuoden 2014 vallanvaihdosten myötä. Venäjän ”informaatiovereniteetin” kansallinen koskemattomuus ulkomaan kytköksistä on kuitenkin pyritty määrittämään ja turvaamaan lisääntyvin hallinnollisin toimin (esim. Kukkola, Ristolainen ja Nikkarila 2019; Oivo ja Davydova-Minguet 2019, 63–66). Virallisen ulkopoliittisen tilannekuvan mukaan Venäjän aktiivinen informaatiopuolustus määritellään viranomaisten, turvallisuuspalvelujen, asevoimien sekä viestintätoimistojen koordinoitavaksi, niin Venäjällä kuin myös ulkomailla.³ Vuonna 2008 Venäjän hallinnon Georgian sodan pohjalta tekemiin johtopäätöksiin lukeutui, että maan kansainvälinen imago kärsii Venäjän vastaisesti toimivien länsimaisten uutistoimistojen maailmanlaajuisesta valta-asemasta. Tämän seurauksena Venäjän kansainvälinen uutiskanava RT (*Russia Today*, per. 2005) pyrki vähentämään brändinsä yhteyttä Venäjään karsimalla venäläisen kulttuurin mainontaa sekä käyttämällä enemmän juontajia ja vierailijoita muista maista. (Yablokov 2015, 305, 309.) *Sputnik International* (per. 2014) on osa valtion omistamaa ja hallinnoimaa kansainvälistä uutistoimistoa, *Rossiya Segodnyaa*.⁴ Molemmat toimistot markkinoivat uutisoivansa asioista, joita länsimaiset mediat haluaisivat salata yleisöltään, ja ne pyrkivät esittämään itsensä autonomisina toimijoina. Kuitenkin erityisesti strategisesti tärkeiden asioiden esittämisessä niiden toiminta koordinoituu tutkimustiedon perusteella *ad hoc* yhteen Venäjän kotimaisten uutistoimistojen, lähetystöjen viestinnän, kärkipolitiikkojen lausumien sekä peitettyjen viestintäkanavien, kuten peitesivustojen ja trolli ja botti -toiminnan kanssa. (Ks. esim. Smoleňová 2015; Kragh ja Åsberg 2017, Mikkola ym. 2018, 28.)

RT tuottaa laajaa audiovisuaalista ja tekstuaalista aineistoa omilla television uutis- ja dokumentti-kanavillaan arabian, englannin, espanjan, ranskan, saksan ja venäjän kielillä. Sputnik puolestaan tuotti sisältöjä peräti 31 kielellä alkuvuonna 2020. Vajaan vuoden toiminut suomenkielinen fi.sputniknews.com lakkautettiin vuonna 2016 yhdessä muiden Sputnikin pohjoismaisten toimitusten kanssa ilman julkista perustelua (Kragh ja Åsberg 2017, 782). Molemmissa toimistoissa Suomeen liittyvät pääuutisteemat ovat länsimaisen arvo- ja oikeusvaltiojärjestelmän järjestelmällinen epäonnistuminen sekä sotilaallisen liittoutumisen kannattamattomuus (esim. Lange-Ionatašvili ym. 2018). Pohjois- ja Baltian maiden yleistilanteen mukaisesti RT:n ja erityisesti Sputnikin käyttö on Suomessa vähäistä. RT:tä

seurataan TV-kanavaa ja verkkosivuja useammin Twitterissä. (Emt. 81–86.) Tässä tutkimuksessa käsiteltävät suomalaiset sivustot käyttivät vain englanninkielisiä sisältöjä RT:n ja Sputnikin kotisivuilta.

Sputnik ja RT kierrättävät keskenään toimittajia ja haastateltavia, joiden joukossa on aktivisteja vasemmistosta, rauhanliikkeistä, ympäristönsuojelijoista, salaliittoteoreetikoista sekä populistis- ja äärioikeiston piirien toimijoista (Kragh ja Åsberg 2017, 788, 801–802; Birge 2019). Suurella volyymillä tuotettujen mediasisältöjen ideologiat ja väitteet eivät pyri sitoutumaan sisäiseen johdonmukaisuuteen tai ristiriidattomuuteen (Paul ja Matthews 2016). Erityisesti RT:n viestinnässä näkyy pyrkimys kohdeyleisöjen poliittiseen aktivointiin tunteellisilla provosoinnilla (Chatterje-Doody 2018). Tässä osiossa olen taustoittanut RT:n ja Sputnikin perustamisen ja pitkän aikavälin toiminnan yhteyksiä Kremlin linjauksiin ja strategiseen viestintään. Vaikka Kreml ei päättä kaikkea RT:n ja Sputnikin päivittäistä toimintaa (ks. Tolz ym. 2020), toiminta on alisteista Venäjän virallisen strategian kansainväliselle viestinnälle, erityisesti niinkutsutulle aktiiviselle informaatiopuolustukselle Venäjä-vastaiseksi tulkittua länsimaista mediavaltaa vastaan. Tämän perusteella uutistoimistojen käyttämän viestinnän yhteys Kremlin strategiaan narratiiveihin on tavoitteenmukaisempaa kuin esimerkiksi Reutersin tai suomalaisten kansalaisjournalistien, joiden harjoittama poliittinen kritiikki voi tapauskohtaisesti käyttää samankaltaisia narratiiveja.

Valtamedian vastaisuus yhdistää

Suomalainen journalismi käyttää RT:tä ja Sputnikia lähteenään harvoin ja tuolloinkin yleensä huomioi niiden poliittisen kytköksen (Innola ja Pynnöniemi 2016, 169). Toisaalta useat verkossa toimivat sivustot pyrkivät profiilissaan erottautumaan vallitsevista journalistisista standardeista, minkä vuoksi niiden tavat käyttää RT:tä ja Sputnikia ovat kiinnostavia. Tarkistelemani sivustot kuuluvat uutisaggregaatti Murkut.org-sivuston (per. 2016) keräämälle ”itsenäisten medioiden uutiset” -listalle, joka Murkut.orgin Facebook-esittelyn mukaan tarjoaa ”vaihtoehdon valtamedialle”. Lista on kattava ja kenttäperehtyneisyyten perusteella tutkimusajankohtaan nähden ainoa kokoelma tämänkaltaisista sivustoista, jossa moni sivusto on ilmeisesti suostuvaisesti mukana. Muun muassa Extrauutiset, MV-lehti, Ylilauta ja Hommaforum ovat mainostaneet aggregaattia omilla sivuillaan.

Tutkimuseettisesti ja terminologisesti on haastavaa määritellä sitä, mitä Murkut.org-sivuston yhteen kokoamat sivustot edustavat. Julkisessa keskustelussa niitä on luonnehdittu useilla latautuneilla termeillä, kuten ”valeuutiset”, ”vaihtoehdomediat”, ”hyperpartisaanimediat”, ja ”propagandamediat”. Murkkujen listaamat sivustot profiloivat poliittista ryhmittymäänsä muun muassa termein ”kansallismieliset” tai ”konservatiiviset”. Toisaalta näiden sivustojen rinnastamista journalistiseen mediaan ja uutisiin on kritisoitu luovan tasavertaisuusharhaa (Ylä-Anttila, Bauvois ja Pyrhönen 2019). Sivustoaktiivien monimuotoisuus näkyy heidän jakautumisessaan useaan poliittiseen järjestykseen. Nopparin ja Hiltusen (2018) käyttämä termi ”populistinen vastamedia” on ainoa löytämäni vaihtoehto, joka on sopinut sekä tutkijoille että heidän haastattelemlleen sivustojen ylläpitäjille, sisällöntuottajille ja käyttäjille.

”Vastamedia” on kuvaava nimitys käsittelemilleni verkkosivustoille, sillä niiden teese-itse-periaatteellisissa perustamistarkoituksissa korostuu usein tyytymättömyys vallitseviin medianormeihin ja vallankäyttöön. Tässä havainnollistuu viitteellisen mediankäyttäjryhmän merkittävä samaistumisen puute suhteessa journalistisen median tuottajiin. Esimerkiksi Suomen Journalistiliiton mukaan tyyppilinen toimittaja on kolmikymppinen pääkaupunkilaisnainen.⁵ Lisäksi nämä sivustot luovat identifikaatiotaan negaation kautta suhteessa ”punavihreisiin”, ”globalisteihin” ja ”monikulttuurisuuteen” (ks. myös Niemi ja Houni 2018). Vastamedioiden populistisuus jää tässä tutkimuksessa analyysin ulkopuolelle, rajoituen käsiteltyjen sivustojen viestintätyyliin ja yhteiskunnallisen keskustelun taustoitukseen. Arkikielessä populismi on usein epämääräinen ja vieroksuttu termi. Akateemisissa määritelmässä populismin ytimessä on yleensä poliittisen tilan yksinkertaistaminen antagonisoivalla kahtiajaolla ”tavalliseen kansaan” ja sille vierautta ja petturuutta edustavaan eliittiin (esim. Moffitt 2016, 1).

Vastamedioiden tyyliissä korostuvat henkilöön menevä kritiikki, sensaatiomaisuus, räväkkä epäsovinnaisuus, relativismi, kyynisyys sekä monitulkintainen ja sarkastinen huumori (ks. Ylä-Anttila, Bauvois ja Pyrhönen 2019). Provoisoiva ja halventava kielenkäyttö lisää vastamedioiden käyttäjien välistä yhteenkuuluvuuden tunnetta tehostaen jakoa omien ja omille vastakkaisten tahojen välillä (Noppari ja Hiltunen 2018, 247). Noppari ja Hiltunen (emt. 265) luonnehtivat haastattelemaansa MV-lehden käyttäjiä monipuolisena joukkona, jota yhdistää pettymys ja epäluottamus valtamediaa kohtaan. Haastateltavat suhtautuivat epäilevästi myös vastamedioihin ja olivat ylpeitä kyvystään löytää epätavallista tietoa yhdistämällä useita erilaisia tietolähteitä. Sutinen ja Vuorela (2018) puolestaan tutkivat MV-lehden käyttöä osallistumalla itse sivuston verkkoyhteisön keskusteluihin. Keskusteluista ilmeni, kuinka ihmisiä vetää puoleensa sivuston koettu totuudenmukaisuus, sensuroimaton sisältö, rajaton kommentointimahdollisuus sekä pettymys valtamediaan ja yhteiskunnan valtaapitäviin. Useat vastamediat, mukaan lukien MV-lehti ja Vastavalkea, julkaisevat lukijoidensa kirjoituksia.

Vastamedioiden yhteiseen poliittiseen maaperään Venäjän doktriinien kanssa lukeutuu erityisesti kansallisvaltioiden haastamattoman itsemääräämisoikeuden vallitseman maailmanjärjestyksen edistäminen (esim. Lavikainen, Pynnöniemi ja Saari 2019). Kansallismielisistä piirteistään huolimatta vastamedioiden sisältöjen tuotanto ja jakelu muodostuvat lisääntyvissä määrin kansainvälisesti samanmielisten viestimien, liikkeiden ja verkostojen vuorovaikutuksessa (Colliver ym. 2018; Chatterje-Doody ja Crilley 2019). Myös RT ja Sputnik esiintyvät mediaeliittien tuottamia vääristymiä vastaan taistelevina uutistoimistoina, jotka kertovat yleisölleen samaistuttavista, vallanpitäjien laiminlyömiä ihmisten kohtaaloista. Niille on tärkeää esittää kritiikkinsä nousevan kohdeyleisöjen syvistä riveistä, erityisesti *human interest* -muodossa. (Chatterje-Doody ja Crilley 2019, 90.) Kokonaisuudessaan, faktantarkistusta laiminlyövä matala julkaisukynnys, nopeatahtinen median kulutus sekä nopeita, teräviä, samaistuttavia ja tunteisiin vetoavia vastauksia palkitseva mediaympäristö suosivat populistista viestintää. Tätä ovat käyttäneet hyväksi niin RT, Sputnik kuin myös suomalaiset vastamediat. (Chatterje-Doody ja Crilley 2019; Moffitt 2016, 70–94; Paul ja Matthews 2016; Hatakka 2018, 49.)

Valikoidut vastamediat

Uutisaggregaatti Murkut.orgin listaamiin otsikoihin lukeutuu vaihtelevasti kymmenisen suomalaista vastamediaa. Suurin osa näiden verkkosivustojen sisällöistä esitetään uutisina, joihin on lisätty vaihtelevasti omia kommentteja, ja osa on selvästi kolumnityylisiä kommenttikirjoituksia. Viittaa näihin aineistoihin artikkeleina ja kirjoituksina. Tässä osiossa selvitän tutkimusaineiston rajauksen Murkut.orgin listalta valikoituneisiin sivustoihin ja niiden URL-hakutuloksiin sekä esitän vastamediat, joiden RT:n ja Sputnikin sisältöjen käyttötapoja myöhemmin erittelemäni analyysi käsittelee.

Murkkujen listalta löytyi kuusi vastamediasivustoa, joissa oli keskenään vertailukelpoinen URL-osoitteet tunnistava hakukenttä. Olen tehnyt URL-haun RT:n ja Sputnikin lisäksi Reutersin osoitteella suhteuttaakseni sisältöjen käyttöä vähemmän poliittisesti leimautuneeseen kansainväliseen uutissivustoon. Yleisen sivustoihin tutustumisen perusteella Reuters erottui yhtenä vastamedioiden useimmin käyttämistä lähteistä alkuvuonna 2019, mutta yleiskatsaukseni perusteella en voi tarkkaan suhteuttaa sen käyttöä muihin lähteisiin. Analyysini näiden kolmen sivuston kuratoinnista on keskenään verrannollista, mutta tutkimuskysymykseni vuoksi sivustojen vertaileva ulottuvuus jää Reutersin taustoituksen osalta ohueksi. Hakutuloksiin lukeutui RT:ltä yhteensä 76, Sputnikilta 137 ja Reutersilta 64 linkkiä. Taulukko 1 esittää tutkimuksen metadatan, vastamedioiden jakamien RT ja Sputnik -artikkeleiden ajallinen jakauman⁶ vuoden 2019 EU-vaalipäivään 26.5. asti. Laskentatapa mukautuu linkkien, ei linkkejä sisältäneiden artikkeleiden mukaan. Kuudessa vastamedian artikkelissa viitattiin sekä RT:n että Sputnikin aineistoihin, kahdessa RT:n ja Reutersin, kahdessa kolmeen Sputnikin ja yhdessä kahteen RT:n linkkiin. Olen analysoinut jokaisen linkin erikseen. Aineiston epäta-sainen jakautuminen eri sivustojen välillä vaikuttaa vastaavasti analyysini kokonaiskuvaan.

Taulukko 1. RT:n, Sputnikin ja Reutersin linkkien käyttömäärät vastamedioissa. Linkkejä yhteensä 277.

	Extra- uutiset	Kansalainen	Netti- uutiset	(U)MV- lehti	Nyky- suomi	Vasta- valkea
RT, 2018	3	2	8	18	10	2
RT, 1.1.–26.5.2019	4	0	0	23	1	5
Sputnik, 2018	57	3	0	2	2	1
Sputnik, 1.1.–26.5.2019	52	0	0	22	0	0
Reuters, 2018	4	16	2	7	13	1
Reuters, 1.1.–26.5.2019	3	3	0	7	4	5

URL-haku tunnistaa sekä aktiiviset että passiiviset hyperlinkit upotettuina sekä tekstiin että kirjoitusten loppuun lähteiksi merkittyinä. Se ei kuitenkaan rekisteröi sivustoille kopioituja Twitter- viestejä tai YouTube-videoita, joiden audiovisuaalinen aineisto on merkittävä tunteisiin vetoava viestintäkeino (esim. Chatterje-Doody ja Crilley 2019, 76). Haku valikoi tämän vuoksi vain linkit RT:n, Sputnikin ja Reutersin kotisivuille. Koska tällä tavalla on helppompaa seurata järjestelmällisesti tekstiaineiston käyttöä kuin audiovisuaalisia aineistoja, olen keskittänyt analyysissäni hakutulosten teksteihin. URL-hakutuloksista myös karsiutuvat mahdolliset viitteettömästi käytetyt sisällöt voivat edelleen välittää tehokkaasti strategisia narratiiveja (Ramsay ja Robertshaw 2019, 85–87). Hyperlinkkien käyttö luo verkostoja, nostaa viitattujen verkkosivujen aiheisällöllistä relevanssia ja samalla hakukoneiden suosituksen kautta strategisten toimijoiden kesken kilpailtua näkyvyyttä verkon käyttäjien tietovirrassa (Thelwall 2001). Yksilökohtaisesti räätälöityissä sosiaalisen median näkymissä vaikuttavat merkittävästi käyttäjien oman verkoston kontaktien viittaamat verkkosivut (Thorson ja Wells (2016, 310; Golovchenko, Hartmann ja Adler-Nissen 2018). Tämä voi olla syy siihen, miksi RT:n ja Sputnikin sivustojen käyttöehdot sallivat ja jopa rohkaisevat sisältöjensä verrattain vapaata ei-kaupallista käyttöä.

Toukokuussa 2018 perustetun *Extrautiset.com*-sivuston aiheissa korostuvat eduskuntapolitiikka ja rikosuutiset. Facebookissa sivusto kuvaa itseään konstailemattomaksi ja rohkeaksi. Se kertoo kunnioittavansa Julkisen sanan neuvoston (JSN) journalistin ohjeita ja verrattuna useaan muuhun vastamediaan sen sivuston tyyli ei ole yhtä kärjekäs. Toisaalta sivuston näkökulmassa korostuu liberaalien globalistien arvostelu. Vaikka Extrautiset oli usein kyseenalaistava RT:tä ja Sputnikia kohtaan, jakoi se valtaosan kaikista tutkimusaineiston Sputnikin sisällöistä, johtuen erityisesti sen aktiivisesta käytöstä Venezuelan ja Syyrian konfliktien uutislähteenä. Julkaisuyhdistys Vapaan Sanan tuki ry:n pyörittämä *Kansalainen.fi* (per. 2015) kuvailee olevansa rehellinen, konservatiivinen ja kansallismielinen sivusto sekä noudattavansa JSN:n journalistin ohjeita ja hyvää lehtimiestapaa. Sivustolla on kuitenkin usein huomattavan vihamielisesti latautuneita otsikoita ja kielenkäyttöä. Tarkastelluilta kansainvälisiltä uutistoimistoilta Kansalaisen välittämässä sisällöissä painottui sivuston yleisen linjan mukaisesti etniset jännitteet, rajavalvonta ja EU-integraation vastaiset liikkeet.

Ilja Janitskin perustama *MV-Lehti.net* (per. 2014, myös MV-media) on luultavasti tunnetuin suomalainen vastamedia. Sivuston suosio on skandaalien ja omistajanvaihdosten myötä laskenut huippupäivistä, jolloin sen Facebook-sivustolla oli yli 20 000 tilaajaa (Noppari ja Hiltunen 2018, 252). Helsingin käräjäoikeus julisti sen perustajan Ilja Janitskin syylliseksi 16:een MV-lehden puitteissa tapahtuneeseen rikokseen, muun muassa törkeisiin kunnianloukkauksiin, salassapitorikoksiin, rahankeräysrikoksiin ja kiihottamiseen kansanryhmää vastaan vuodesta 2014 vuoteen 2018.⁷ MV-lehden toiminta siirtyi 19.4.2019 Janus Putkosen vastuulle, joka aiemmin oli vastannut niin kutsutun Donetskien kansantasavallan virallista DONi- uutistoimistosta⁸. Putkonen nimesi sivuston Uudeksi MV-Mediaksi (UMV) ja tutkimusaineistoon perehtyessäni muutos aiempaan oli huomattava. *Mv-lehti.net* alkoi myötäillä aiempaa enemmän Kremlin strategisia narratiiveja, mikä näkyi muun muassa lisääntyneessä RT:n ja Sputnikin sisältöjen käytössä sekä ”Kievin oikeistoradikaalien” kaltaisissa latautuneissa termivalinnoissa. Murkut.orgin listaamista otsikoista valtaosa Venäjään liittyvistä otsikoista on UMV:ltä.

Vuoden 2020 alusta toimintansa lopettanut *Nettiuutiset.fi* jakoi tutkittujen sivustojen joukossa vähiten sisältöjä. Suurin osa sivuston sisällöistä oli uutistiivistelmiä, jotka kansainvälisessä politiikassa myötäilivät Kremlin strategisia narratiiveja. Nettiuutisten sisällöissä korostuivat länsimaiden järjestelmälliset epäonnistumiset, erityisesti talouden saralla, minkä kautta Venäjän narratiivi siihen kohdennettujen pakotteiden kannattamattomuudesta sai näkyvyyttä. *Nykysuomi.com* kertoo noudattavansa hyvää journalistista tapaa ja tavoittavansa jopa 100 000 lukijaa viikossa. Yleensä sen aihepiirit jakaantuvat melko tasaisesti vastamedioille tyypillisiin uutisagendoihin, mutta URL-hakutuloksissani painottuvat länsimaisen järjestelmän epäonnistumiset sekä etniset jännitteet.

Muiden valittujen sivustojen tavoin *Vastavalkea.fi* (rekisteröitynyt v. 2014) ilmoittaa olevansa puoluepoliittisesti sitoutumaton. Osalla Vastavalkean kirjoittajista on kuitenkin taustaa vasemmistolaisissa järjestöissä ja sivustolle ominainen kapitalismikritiikki luo jonkin verran omaleimaisuutta Murkut.orgin listalla. Vastavalkea⁹ kertoo tukevensa kansalaisaktivismia, maailman rauhanomaista geopoliittista moninapaisuutta, valtioiden ja kansakuntien suvereniteettia sekä vastustavansa sotaisia hegemoniapyrkimyksiä. Vastavalkean metanarratiivit maailmanpolitiikasta yhtenäistyvät Kremlin narratiivien kanssa etenkin julistamalla Suomen poliittisen, akateemisen ja tiedotusvälineiden eliitin olevan mukana USA:n johtamassa informaatio sodassa Venäjää vastaan.¹⁰ Tämä huomioiden Vastavalkean Sputnikin ja RT:n käyttö osoittautui määrällisesti odotuksiani vähäisemmäksi, johtuen ainakin osittain sivuston muita hitaammasta julkaisutahdista, missä painottui uutistyylien tekstien sijaan essee- ja kolumni -tyyliset kirjoitukset.

Valituista vastamedioista vain Kansalaisen ja Nettiuutisten sivustoilta puuttui kommenttiosio, UMV rajoittaa kommentoinnin maksullisen Premium-palvelun käyttäjille. Noin puolet artikkeleista sai kommentteja, ja niiden määrä jäi useimmin alle kymmeneen. Tästä poikkesivat Vastavalkean toistuvasti useita kymmeniä kommentteja saaneet kirjoitukset. On huomattavaa, että jokaisella vastamedialla on oma sivusto venäläisellä VK-sivustolla (entinen *Vkontakte*). Erityisesti UMV on kampanjoinut käyttäjilleen vaihtoa Facebookista VK:hon, koska se tukee paremmin ”sananvapautta”¹¹ viitaten vihapuheeksi tulkittavien sisältöjen moderointiin. VK on samasta syystä suosittu muukalaisvihamielisten sosiaalinen verkostointialusta myös Ruotsissa (Colliver ym. 2018, 15). Taulukko 2 esittää kunkin sivuston joulukuussa 2019 aktiivisten VK- ja Facebook-sivujen rekisteröityneet käyttäjät, jotka voivat olla tilaajia, tykkääjiä tai jäseniä. Nettiuutisilla ja MV-lehdellä ei ollut aktiivista Facebook-sivua.

Taulukko 2. Vastamedioiden virallisten sivujen seuraajien määrä Facebookissa ja VK:ssa.

	Extrauutiset	Kansalainen	Nettiuutiset	MV-lehti	Nykysuomi	Vastavalkea
Facebook	645	9288	-	-	3510	2061
VK	23	243	24	649	265	46

Lähdeaineiston koodaus

Aiemmassa tutkimuksessa on käytetty laskennallisia analyysejä kuvaamaan vastamedioiden tapoja käyttää suomalaisen journalistisen median aineistoja (Toivanen 2019), sekä tarkasteltu vastamedioiden kielenkäytön tyyliä ja sen leviämistä eduskunnassa käytyyn keskusteluun (Ylä-Anttila, Bauvois ja Pyrhönen 2019). Tämän artikkelin analyysi perustuu erityisesti Driskon ja Maschin (2015) viitoittamaan laadulliseen sisällönanalyysiin. Laadullinen sisällönanalyysi on kehitetty tunnistamaan esimerkiksi määrällisesti toteutetussa sanahaussa vaikeasti erottuvia asiayhteyserippuvaisia teemoja sekä erillisten asioiden merkityksille annettua suhteellista painoarvoa. Monimuotoisia ilmiöitä heijastavasta keskisuuresta aineistosta voi manuaalisen aineiston läpikäynnin avulla hahmottaa myös piileviä merkityksiä. Samalla kun laadullinen menetelmä painottaa aineiston määrällistä ulottuvuutta vähän tai ei lainkaan, se siis laajentaa kontekstuaalista ulottuvuutta. Empiiristä aineistoa analysoidaan kuvailevasti suhteessa kontekstualisoivaan aineistoon, kuten sen tuotannolle ennalta annettuun tavoiteohjelmaan tai aikaisempaan tutkimukseen. (emt., 2, 81–120.) Tukimenetelmänä olen käyttänyt myös Meghan Copen (2010) viitoittamana koodausta, jossa laajaa tutkimusaineistoa pelkistetään helposti käsitettäviin, järjestelmällisiin ja refleksiivisiin teemapaketteihin. Tässä menetelmäosiossa reflektoin tutkimusmenetelmäni.

Käsittelen vastamedioiden tapoja käyttää tietovirtoja *kuratointi*-käsitteen avulla. Kuratointi kattaa valmiiden aineistojen valinnan, suodatuksen, korostukset, sivuhuomautukset ja ulosrajauksen (Hogan 2010; Thorson ja Wells 2016), jotka kuuluivat massamedian aikakautena lähes yksinoikeutetusti kriittisen journalistin portinvartijaroolin valtaan (Shoemaker ja Vos 2009). Yksilöiden valikoivan mediankäytön lisäksi heidän kanssaan samaan verkostoon kuuluvat yhteisöt, algoritmit, mainokset ja uutissivustot kuratoivat tietovirtoja ihmisille tarjoutuvaan medianäkymään (Thorson ja Wells 2016, 312). Sosiaalisten verkostojen kuratoinnin kautta internetin käyttäjät päätyvät lukemaan uutisartikkeleita jopa useammin kuin selaamalla lähdesivustoja (Golovchenko, Hartmann ja Adler-Nissen 2018).

Vastamedioiden tekemä käänнос englannista suomeksi sisältyy kuratointiin. Kielten välisten erojen vuoksi kääntämiseen sisältyy aina kääntäjän vallankäyttöä, jonka muotoihin tekstisisältöjen tiivistäminen, karsiminen ja selittäminen lukeutuvat (Bielsa ja Bassnet 2009, 8). Olen koodauksessani eritellyt aineistosta suoraan alkuperäistä tekstiä seuraavat kokonaiskäännökset tiivistelmistä. Huomioin myös eri lähteitä yhdistelemällä tehdyt tiivistelmät sekä aineistoa voimakkaasti muokkaavat käännökset.

Kokonaiskäännöksiksi koodaamani kuratointi ei merkitse suoraa sanasta sanaan käännöstä, vaan alkuperäisen artikkelin mukaisesti etenemistä ilman selvää sisällön karsintaa ja muokkausta. Tässä luokassa voi olla yksittäisiä kommenttisanoja ja sivulauseita. Suuri osa kokonaiskäännöksistä oli lyhyitä raportteja. Strategisessa viestinnässä näennäisen neutraali raporttimuoto voi olla tehokas tapa välittää strategisen narratiivin latautunutta sanastoa mediankäyttäjien huomaamatta (Pynnöniemi ja Rácz 2016, 311). *Tiivistelmä*-koodissa vastamediat ovat lyhentäneet alkuperäisaineistoa ja joissain tapauksissa ne ovat lisänneet lyhyitä kommentteja tai leikanneet pois kokonaisia virkkeitä. Useamman lähdeviitteen aineistot ovat tiivistelmiä vain, mikäli RT:n, Sputnikin ja Reutersin artikkelista käännetyssä tekstissä vastamedia on maininnut uutisen alkuperäislähteen tai lisännyt sen

loppuun ”aiheesta lisää” -lähteitä. Kokonaiskäännös- ja tiivistelmäkuratoinnissa vastamediat käyttivät myös useammin alkuperäisartikkelin kuvia kuin muissa kuratointikategorioissa.

Yhdistelmäkategoriassa vastamediat ovat liittäneet RT:n ja Sputnikin sisältöihin sekä vastamediasivustojen sisäisiin linkkeihin kolmansia lähteitä. Usean RT:n ja Sputnikin artikkeleiden yhdistelmät olen koodannut tiivistelmäksi. Aiemman tutkimuksen mukaisesti (Toivanen 2019; Noppari ja Hiltunen 2018, 252) suomalaisten vastamedioiden käyttämä lähteiden joukko oli monipuolinen sisältäen sekä suuria kansainvälisiä uutistoimistoja että vähemmän tunnettuja ulkomaisia ja aktivistien sivustoja. RT:n, Sputnikin tai Reutersin artikkelin alkuperäinen narratiivi jää osassa vastamedioiden kokoamista aineistotiivistelmistä toissijaiseen asemaan. *Oma lisäys* tarkoittaa vastamedian tuottamaa uutta sisältöä artikkeleihin, useiden virkkeiden pituisia kommentteja tai huomattavan vapaata tapaa selostaa alkuperäistä artikkelia, esimerkkinä lähteen puolueellisuuden kommentointi. Kuratoitujen aineistojen kommentointi ja yhdistäminen muihin ilmiöihin luo asiantuntijuuden tunnetta tekijälle ja lukijoille (esim. Noppari ja Hiltunen 2018, 265). Toisaalta, mikäli aineiston avainnarratiiveihin ei ole puututtu, muokaus voi toimia alkuperäisten sisältöjen kotouttavana räätälöintinä tehostaen viestien välittämistä uudelle yleisölle (Bielsa ja Bassnet 2009, 8).

Edellä mainittujen kuratointitapojen lisäksi olen huomioinut alkuperäislähteen viestin vastaisen käytön *poikkeama*-koodauksella. Siihen lukeutuvat alkuperäisväitteistä merkittävä eriäminen, niiden väitteiden kiistäminen ja narratiivisten roolien, toimijuuksien tai edustamissuhteiden muuttaminen. Esimerkiksi Extrauutiset kiisti *Al Masdar Newsin* ja *The Times of Israelin* aineistojen perusteella Sputnikin mainostaman venäläisvalmisteisten ohjustorjuntojen toimivuuden Syyriassa Israelin iskuja vastaan.

Monissa vastamedioiden kommenttimuotoisissa kirjoituksissa RT ja Sputnik tunnistettiin venäläisiksi lähteiksi, mutta tätä korostettiin melko harvoin. Tekstiin upotettu hyperlinkki oli suosittu viittausmuoto useissa pitkissä kolumnikirjoituksissa, joissa niillä oli vähäinen merkitys. MV-lehti ja Kansalainen upottivat useimmiten linkit leipätekstiin mainitsematta lähteitä nimeltä. Toisinaan MV-lehti mainitsi lähteeksi ”Twitter”, vaikka kyseessä oli RT:n tili. Extrauutiset mainitsi Sputnikin ja RT:n usein Venäjän uutiskanavaksi ja toisinaan jopa ”propagandaksi”. Nykysuomi ja Vastavalkea suosivat puolestaan neutraalia esitystapaa ”lähde: RT/Sputnik”.

Vastamedioiden tekemän kuratoinnin lisäksi koodasin RT:n, Sputnikin ja Reutersin artikkeleiden teemakategoriat, joiden lähtökohtana toimivat Kraghin ja Åsbergin (2017) erittelemät ruotsinkielisen Sputnikin metanarratiivit. Koodauksessani merkitsin kunkin vastamedioiden kuratoiman linkin yhteen alkuperäislähteen teemakategoriaan. Temaattinen luokittelu hierarkisoituu tutkimuskysymyksen perusteella Kremlin viestinnän painopisteiden mukaisesti eikä siksi aina seuraa sivustojen painotuksia. Ensimmäisessä koodauksessa lisäsin, yhdistin ja poistin teemakategorioita induktiivisesti niiden sisäisten painopisteiden mukaan. Toisella koodauskerralla muutin johdonmukaisuuden vuoksi kategorioita mahdollisimman vähän. Ensimmäisten ja toisten koodaustulosten eroavuudet painottuivat keskenään läheisiin teema- ja kuratointikategorioihin. Sama tulkinnanvaraisuus korostui vertauskoodauksen poikkeamissa, kun vertaiskoodaaja päätyi aineistoni satunnaisotantaa koodatessaan 17/25 (68%) samaan tulokseen. Vertaiskoodaustulos kertoo heikohkosta toistettavuudesta. Tulos korostaa myös konstruktivistisesta näkökulmasta sitä, kuinka laa-

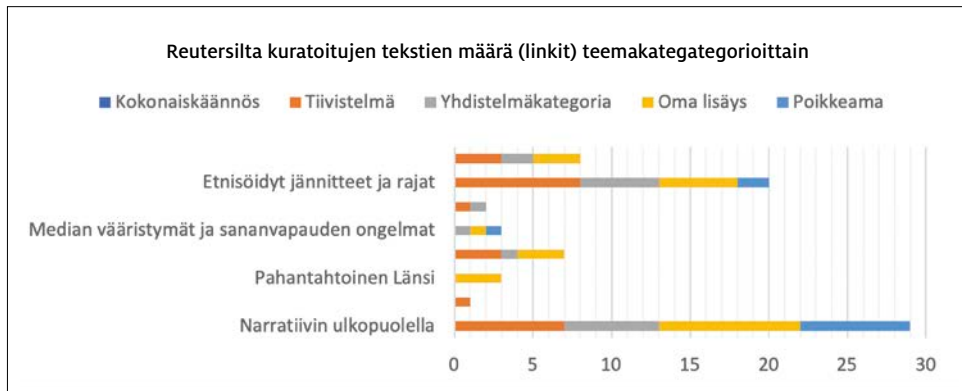
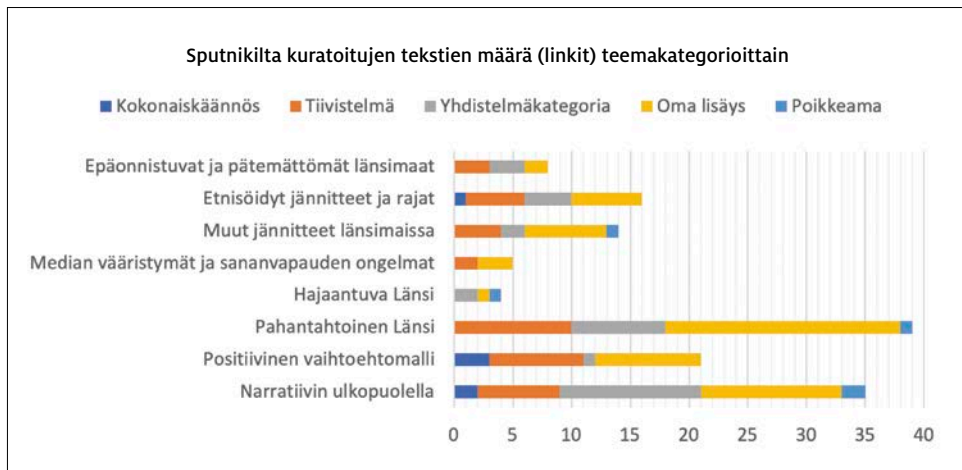
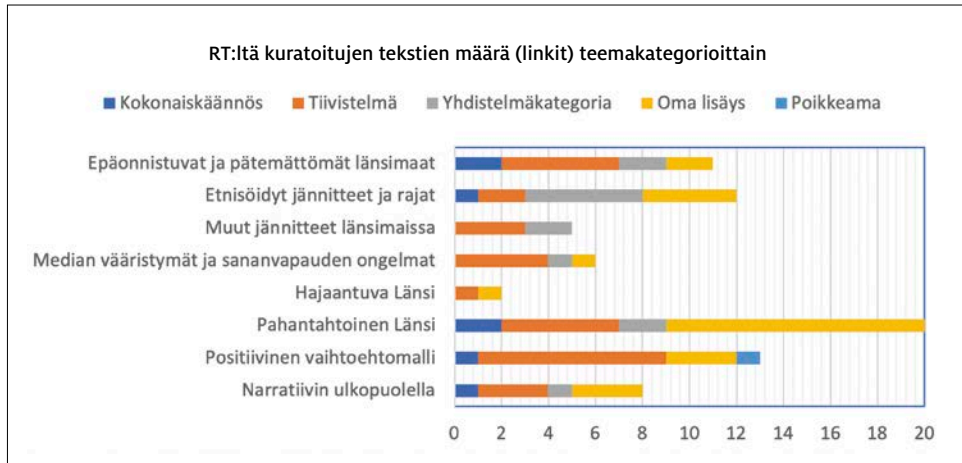
dullisessa sisällönanalyysissä koodaajien erilaiset taustat aihepiirin tuntemukseen liittyen lisäävät tulkinnallisuuden merkitystä verrattuna esimerkiksi määrälliseen sisällönanalyysiin. (Drisko ja Maschi 2015, 84, 87–88). Tämän vuoksi olen aukikirjoittanut teemakoodauskriteerini läpinäkyviksi seuraavissa analyysiosioissa.

Vastamediat narratiivien välittäjinä

Narratiivit jäsentävät ihmisten maailmankuvaa tarinankerronnallisilla syy-seuraussuhteilla ja asiantilakäsityksillä. Pitkäjänteisessä informaatiovaikuttamisessa narratiivit liittyvät eri teemoihin tunteita herättävästi latautuneella sanastolla, tilan hahmotuksella, ajatusketjuilla sekä erilaisilla avaintahojen roolioletuksilla. Strategisiksi narratiivit tekee niiden aktiivinen tavoitteellisuus vaikuttaa kohdeyleisöihin. (Roselle, Miskimmon ja O’Loughlin 2014.) Venäjän kansainvälisen viestinnän vaikutusvaltaa on tutkittu strategisten narratiivien leviämisen näkökulmasta (esim. Smoleňová 2015; Pynnöniemi ja Rác 2016; Ramsay ja Robertshaw 2018). Oma analyysini kertoo kuratoinnin Kremlin metanarratiiveille ja niiden alaisille aihekohtaisille narratiiveille tarjoamasta näkyvyydestä, mikä ei automaattisesti vastaa niiden kuratoineiden vastamedioiden näkemyksiä. Tässä analyysiosiossa käsitelen laadullisen sisällönanalyysin avulla luokittelemaani kuuden vastamedian kuratointia teemakategorioitain.

Gordon Ramsay ja Sam Robertshaw (2019) ovat nimittäneet poliittisen toimintahäiriön (*political dysfunction*) poikkileikkaavaksi metanarratiiviksi 81,7 prosentissa 2 641:stä RT:n ja Sputnikin artikkelista, jotka käsittelevät Britannian, USA:n, Ranskan, Saksan, Ruotsin, Italian ja Ukrainan kotimaan uutisia. Metanarratiivin mukaan länsimaailma, lähinnä suurin osa englanninkielisistä ja läntisen Euroopan maista, on mädäntyvä, korruptoituva, epäoikeudenmukainen, tekopyhä, vihamielinen ja epäluotettava. Erotin tämän metanarratiivin sisältä epäonnistuvat ja pätemättömät länsimaat (yht. 118 artikkelia) erilleen pahantahtoisesta Länneestä (yht. 61 artikkelia) sekä siihen peilautuvasti positiivisina vaihtoehtomalleina esitetyistä Venäjästä ja Kiinasta (yht. 34 artikkelia). Lisäksi arvioin länsimaisen poliittisen toimintahäiriön metanarratiivin ulkopuolelle luokittuvia artikkeleita (yht. 57). Länsimaiden epäonnistumista yleisesti käsittelevästä metanarratiivista (yht. 27 artikkelia) erotin tarkemmin teemakategorisina narratiiveina etnisöityneet jännitteet ja rajat (yht. 46), muut sosiaaliset jännitteet (yht. 20), median vääristymät ja sananvapauden ongelmat (yht. 13) sekä hajaantuvan länsiblokin (yht. 12). Koodattu tutkimusaineisto esitetään kokonaisuudessaan kaavioissa 1–3, jotka kuvaavat vastamedioiden viittaamien RT:n, Sputnikin sekä Reutersin temaattisten aineistojen käyttömäärää ja -tapaa.

Kaaviot 1–3. Vastamedioiden kuratoimat RT:n, Sputnikin ja Reutersin teemakategoriat.

Alustavina koodauskategorioina käyttämieni Kraghin ja Åsbergin (2017) määrittelemien metanarratiivien seuraamista vaikeutti heidän koodikriteereidensä vähäinen läpikäyvyys, erityisesti epämääräinen ”Länsi” usean metanarratiivin keskiössä. Tutkimusaineistossani Länteen viitattiin melko harvoin suoraan. Tulkitseen Kraghin ja Åsbergin (emt.) Länsi-käsitettä inklusiivisena, koska kyseessä on metanarratiivi Yhdysvaltain johtamasta geopoliittisesta blokista. Myös Ruotsi ja Suomi asemoituvat viiteryhmänä osaksi Venäjän EU- ja Nato-politiikan päämääriä (Lavikainen, Pynnöniemi ja Saari 2019, 38).

Epäonnistuvat ja pätemättömät länsimaat

Epäonnistuvien ja pätemättömien länsimaiden metanarratiivissa korostui sisäpolitiikka ja se esitti länsimaisuuden ihmisille ja valtioille ei-toivottavana assosiaationa. Poliittisen järjestelmän epäonnistumisiin liittyvät muun muassa sosiaalis-taloudelliset ongelmat, kuten uutinen Saksan suuresta köyhyysrajan alle luokitetusta väestöstä (RT/Nettiuutiset). Metanarratiiviin liittyi liberaalien arvojen kritiikki, missä yhdistyvät vastamedioiden löyhä ideologinen keskinäinen yhteys sekä Kremlin julistus vastustaa maailmanlaajuisesti länsivaltojen propagoimaa arvoliberalismia¹². Länsimaiden poliittisen järjestelmän ongelmia aineistossa esitettiin usein keltaisen lehdistön kaupallista logiikkaa mukaillen skandaaliuutisina, joissa vallanpitäjien ”todellista” olemusta pyrittiin paljastamaan. Aiemman tutkimuksen mukaan vastamedioiden brändi, ennakkoluulottomasti ja rehellisesti valtamedian vaientamista asioista kertominen, suosii voimakkaita tunnereaktioita herättäviä ja samalla helposti harhaanjohtavia huhuja (Ylä-Anttila, Bauvois ja Pyrhönen 2019, 2). Skandaaliteeman teksteissä esitettiin esimerkiksi väitöksiä Jean-Claude Junckerin päihtyneenä esiintymisestä (Sputnik/Nyky-suomi), katolisen kirkon pedefiliaskandaalia (RT/MV-lehti) ja Melania Trumpin siirtomaatyyllisen pukeutumisen synnyttänyttä somekohua (Sputnik/Extrauutiset).

Epäonnistuvien länsimaiden metanarratiivin alakategorian etnisöidyt jännitteet ja rajat-aihepiiriin vastamediat esittivät maahanmuuton, uskontojen (erityisesti islam), rikollisuuden, rajaturvallisuuden ja etnisten ryhmien lisääntymisen yhteen kytkeytyvinä yhteiskunnallisen kriisin syinä ja seurauksina. Vastamedioiden on myös aiemmin todettu käsittelevän tätä aihepiiriä usein (Ylä-Anttila, Bauvois ja Pyrhönen 2019), mikä näkyi myös tutkimassani kuratoinnissa. Tämä narratiivi ei rajoitu maahanmuuttoon EU-maissa, vaan myös muiden maiden sisäisten jännitteiden etnisöidyt uutiskehykset RT:ssä, Sputnikissa ja Reutersissa esitettiin suomalaisissa vastamedioissa Suomeen verrannollisina. Esimerkiksi Kansalainen esitti burkhakiellon haluttuna trendinä Egyptissä, Sri Lankassa ja Algeriassa. Olga Smirnovan (2016) mukaan etnisten teemojen herkkyyden vuoksi RT ja Sputnik noudattavat kansainvälisille yleisöille suunnatuissa esitystavoissaan vähemmän provosoivaa esitystapaa kuin Venäjän sisäiset uutiskanavat. Tämä oli huomattavissa myös niiden esitystapojen suhteessa suomalaisiin vastamedioihin. Väkivaltaisten tapahtumien esitystavat RT:ssä ja Sputnikissa jättivät usein tilaa lukijoiden tulkinnoille. Esimerkiksi RT:n raportissa Pariisin puukkoiskusta 12.5.19 oli lyhyehkö maininta iskun tekijän ”Allahu Akbar”-huudosta silminnäkijän väittämänä. Kyseinen yksityiskohta kuitenkin välitettiin tapahtuman uutiskehyksenä Nyky-suomen tekemässä raportin tiivistelmässä.

18 46:sta väkivaltaan, levottomuuksiin ja jännitteisiin liittyvästä RT:n ja Sputnikin artikkeleista esitettiin ilman viittauksia osallisten etnisyydestä. Niistä 14 oli Extrautisten kuratoimia ja ne liittyivät erityisesti mielenosoituksiin Euroopassa sekä katuväkivaltaan USA:ssa. Tulkitsin terrori-iskuina esitetyt väkivallanteot länsimaiden järjestelmällisen toimintahäiriön metanarratiivin ulkopuolelle, mikäli niihin ei erikseen lisätty viitteitä järjestelmän epäonnistumisesta tai etnisyyksistä.

Paitsi suomalaisissa vastamedioissa myös RT:n ja Sputnikin uutisissa etnisöityneet jännitteet ja rajat ovat yksi keskeisistä teemoista (Ramsay ja Robertshaw 2019, 78). Braghirolin ja Makarychevin (2018.; ks. myös Smirnova 2016) mukaan Kremlin strategisessa viestinnässä on hyödynnetty eurooppalaista pakolaiskeskustelua korjaamaan Krimin miehittämisestä kärsinyttä kansainvälistä maakuvaa. Narratiiviin liittyy Venäjän esittäminen eurooppalaisille houkuttelevana ideologis-rodullis-siviilisaatiollisena vaihtoehtona. Tutkimusaineistoni ainoa tällaiseen Venäjän positiivisen malliin rinnastuva artikkeli oli Kansalaisen tiivistelmä Sputnikin uutisoimasta Putinin ehdotuksesta pakolaisten palauttamiseksi Syyriaan. Toisaalta Kreml välttelee liian läheistä narratiivia äärioikeiston kanssa, sillä se pyrkii luomaan imagoa fasismien vastaisena taistelijana (Braghiroli ja Makarychev 2018). Tämä näkyi parissa Ukrainaa käsittelevässä (RT/Vastavalkea) sekä ruotsalaisten sosiaalidemokraattien natsitaustoja esittävässä artikkelissa (Sputnik/UMV). Etnisöityneiden jännitteiden kehyksessä Venäjän strateginen narratiivi kritisoi länsimaita myös niiden asukkaisiin kohdistuvasta russofobiasta (esim. Lange-Ionatanamišvili ym. 2018). Tähän liittyi vain kaksi artikkelia Venäjältä Ruotsiin muuttaneesta perheestä, joka peläten lasten pakkosijoitusta muslimiperheeseen haki turvapaikkaa Puolasta (Sputnik/Extrautiset).

Vallitsevan länsimaisen median vääristymät ja sananvapauden epäkohdat -kategoriaan lukeutui ensisijaisesti 11 vastamedioiden kuratoimaa artikkelia. Tämä on odottamattoman vähän, kun huomioidaan mediakritiikin olevan RT:n, Sputnikin lisäksi myös suomalaisten vastamedioiden sivustokuvauksissa korostettu perustavoite. Tapahtumista ja ilmiöistä käydyn julkisen keskustelun vääristymät esiintyivät kuitenkin useimmiten vain toissijaisina teemoina esimerkiksi skandaaleissa ja etnisöityneissä jännitteissä. Journalistien toimintatapoihin ja asenteisiin kohdistuvan kritiikin lisäksi mediajärjestelmän ja sananvapauden epäkohdat -kategoriaan sisältyivät poliittiseen korrektiuteen ja sananvapauteen liitetyt asiat. Esimerkiksi sosiaalisen median sensuuria kritisoineessa MV-lehden vierailijakirjoituksessa viitattiin Sputnikin uutiseen, jonka mukaan Google on hakutuloksissaan suosinut Hillary Clintonia.

Lännen liittoutumien ja yhteistyön epäonnistumisesta kerrottiin RT:ssä ja Sputnikissa esimerkeillä, joissa länsimaat ovat menestyneet parhaiten itsenäisinä toimijoina. Tämä oli taustalla useassa narratiivikategoriassa, kuten etniset jännitteet ja rajat sekä positiivinen vaihtoehtomalli, mutta hajaantuva Länsi -kategoriassa tämä oli artikkeleiden ensisijainen tulkintakehys. Kategorioiden painotuseroja havainnollistaa esimerkiksi YK:n turvallista siirtolaisuutta koskevan GCM-sopimuksen ratifioinnin ongelmista kertoneet Sputnikin artikkelit, joista yhdessä painopiste oli maahanmuuton vastaisuus Belgiassa (MV-Lehti) ja toisessa Bulgarian horjuttama EU:n yhteisrintama (Extrautiset). Vaikka Venäjän strategisessa viestinnässä länsimaiden yhteistyö esitetään usein ei-toivottavana ilmiönä (esim. Smirnova 2016; Galeotti 2017), näkyivät EU-integraation vastaiset liikkeet vastamedioiden kuratoimissa RT:n ja Sputnikin aineistoissa enemmän kommentaattoreina kuin itsessään uutisai-

heena. Useimmiten ne esitettiin selvästi positiivisen kritiikin ääninä, mutta toisinaan myös vain monitulkintaisesti kärjekkäinä tahoina.

Pahantahtoinen Länsi ja positiiviset vaihtoehdot

Pahantahtoisien Lännen kategoria edustaa Kraghin ja Åsbergin (2017) hahmottamaa metanarratiivia länsimaiden (tai länsiblokin) vihamielisestä ulkopoliitikasta, missä korostuvat militarismi, asekaupat, vallankumousten suunnittelu sekä erityisesti Naton toimet. Erotuksena politiikan epäonnistumisten kategorioista tässä kategoriassa käsiteltiin länsiblokin toimijoiden tavoitteellista vääryyttä, kuten kavaluutta, tekopyhyttä ja kaksoisstandardeja. Nämä piirteillä Lännen geopolitiikkaa luonnehdittiin aggressiiviseksi esimerkiksi narratiiveissa Naton itälaajenemisen ”rikotusta lupauksesta”, vehkeilyistä värivallankumouksista (ks. myös Pynnöniemi 2016, 83) sekä Venäjän sisäisiin asioihin sekaantumisesta. Vaikka pyrin luokittelussani välttämään pitkälle menevää tulkintaa RT:n ja Sputnikin viestinnästä, tulkitsin niiden uutisoinnin Venezuelan hallintokriisistä kokonaisuudessaan liittyvän pahantahtoisien Lännen kategoriaan. Erityisesti Extrauutisten kuratoima Sputnik ei aina korostanut USA:n roolia venezuelalaisen opposition takapiruna, mutta mainitsi sen johdonmukaisesti tapahtumien taustoituksessa.

Metanarratiivin mukaan Lännen Kremlia kohtaan esittämät syytökset selittyvät Venäjä-vihamielisyydellä eli russofobialla, minkä epäjohdonmukaisuutta länsimaiden mainostamien liberaalien arvojen kanssa Venäjän julkisdiplomaattisessa viestinnässä usein on korostettu¹³. Vastamedioiden kuratoimassa aineistossa russofobia mainitiin kuitenkin melko harvoin, vaikka se oli Kremlin viestinnässä keskeinen narratiivi esimerkiksi paljon huomiota saaneen Salisburyn novitšok-myrkytyksen esityksessä vuonna 2018 (esim. Ramsay ja Robertshaw 2019). Narratiivi uppoutui usein laveasti RT:n ja Sputnikin uutistaustoituksissa viittaamaan länsimaiden Venäjä-vastaisuuteen.

Kraghin ja Åsbergin (2017, 782) löyhästi määrittelemä metanarratiivi Lännen vaikutuspiiriin käsiteltävistä valtioista liittyy periaatteessa pahantahtoiseen Länteen, mutta kuratoiduista tietovirroista oli vaikeaa määritellä tällaisia valtioita. Ukraina on aineiston perusteella ainoa tämän kategorian mukaisesti luonnehdittu Lännen ulkopuolinen, mutta sen vaikutuspiiriin alainen valtio (ks. myös Pynnöniemi 2016). Toisaalta osassa vastamedioista Suomi esitettiin ”luonnostaan” Lännestä erillisenä, mutta USA:lle ja EU:lle itsemääräämisoikeutensa luovuttaneena valtiona. Tämä idea ei erottunut kuitenkaan yhtä selvästi RT:n ja Sputnikin artikkeleista.

Salaliittoteoriat sopivat vastamedioiden pyrkimykseen esiintyä vaihtoehdoisina suhteessa valtavirtaan (Noppari ja Hiltunen 2018, 265) ja ne ovat olleet tärkeä elementti myös Venäjän viestimisissä (Yablokov 2015; Galeotti 2017). Periaatteellisesti salaliittojen implikoiman piilotetun vallanpitäjän vuoksi vallitsevan demokraattisen järjestelmän oikeutus kyseenalaistuu. Vaikka useat kuratoiduista RT:n ja Sputnikin artikkeleista käsitelivät Lännen juonitteluja, olisi niiden rinnastaminen salaliittoteorioiksi kyseenalaista. Esimerkiksi väittämät ”väestön vaihdosta” maahanmuuttopoliitikassa ja mediajättien taustavoimien poliittisista sidonnaisuuksista esitettiin lähinnä yleisesti tunnettuina luonnehdintoina, ei niinkään salattujen agendojen ja toimijoiden paljastuksina. Salaliittoteorioita lähentelivät ainakin artikkelit humanitäärisen avun vapaaehtoisjärjestöstä (*The White Helmets*) länsimaiden sotapropagandistisena ja jihadistisena peitejärjestönä (kolmessa artikkelissa Sputnik/Kansalainen) sekä

Kemiallisten aseiden kieltojärjestön raporttien manipuloinnista Syyriassa (RT/Vastavalkea).

Yhdistin Kraghin ja Åsbergin (2017, 265) metanarratiivit kansainvälinen yhteistyö ja positiiviset kuvat Venäjstä samaan länsimaiselle hegemonialle positiivisen vaihtoehtomallin kategoriaan. Tähän liittyivät esimerkiksi kansainvälinen yhteistyöhalukkuus, hyväntahtoisuus ja menestyspotentiaali sekä tuki Venäjää kohtaan (ks. myös Dajani, Gillespie ja Crilley 2019). RT:n ja Sputnikin sisällöissä Venäjän positiivinen maakuvan brändäys ilmeni yleensä hienovaraisesti ja harvoin ilman vastakkainasettelua länsimaisen järjestelmän kanssa. Venäjä luonnehdittiin lähinnä passiivisena ja reaktiivisena suhteessa ulkoiisiin provokaatioihin (ks. myös Pynnöniemi 2016). Tämänkin hienovarainen brändäys himmeni kuratoinnissa usein taka-alalle. Esimerkiksi Extrautisten kommentissa Venezuelan konfliktista näkökulma siirtyi Sputnikin korostamasta Venäjän ja Kiinan yhteistyöstä selvemmin USA:n kritiikkiin, vaikka mainittujen maiden suhteellisen positiivinen esitystapa säilyi. Tämän vuoksi olen koodannut Venäjän ja Kiinan positiivisen vaihtoehtomallin esittäneet aineistot omaksi kategoriakseen lähdetekstien ensisijaisista teemoista riippumatta.

Aiemmassa tutkimuksessa kansallisten viestimien on todettu kuratoineen RT:n ja Sputnikin sisältöjä erityisesti Venäjän viranomaisten tiedotustilaisuuksista sekä sen asevoimien kyvykkyyden esittelyistä erilaisten faktapakettien muodossa (Pynnöniemi ja Rác 2016; Ramsay ja Robertshaw 2019, 48–70). Venäjän viralliset tiedotukset olivat merkittävä osa positiivisen mallin kategoriaa myös suomalaisissa vastamedioissa, erityisesti liittyen Syyrian ja Venezuelan konflikteihin. Venäjän vastaisista pakotteista luopumista käsiteltiin tarjolla olevan tai hukatun yhteistyöpotentiaalinn muodossa kahdeksassa artikkelissa. Pyrkimystä vaikuttaa poliittiseen tahtoon palauttaa Krimin laittoman liittämisen seurauksena jäädytetty yhteistyö on analyseissä pidetty yhtenä Venäjän keskeisistä poliittisista tavoitteista Suomen kaltaisiin EU-maihin kohdistetussa viestinnässä (Lange-Ionatamišvili ym. 2018, 24; Lavikainen, Pynnöniemi ja Saari 2019, 24). Tämä huomioiden vastamedioiden kuratoimat kuusi tiivistelmää, yksi kokonaiskäännös ja yksi oma kommentti sanktioita käsittelevistä aineistoista oli vähän. Esimerkiksi Nettiiutisten kuratoimista RT:n artikkeleista yksi kertoi dollarin heikentyneen keskuspankkien reserveissa sanktioiden vuoksi ja toinen amerikkalaisten sijoittaneen Venäjälle pakotteista huolimatta.

Ensimmäisellä koodauskierroksella huomasi, kuinka Kiina esitettiin Sputnikissa ja RT:llä positiivisena mallina samaan tapaan kuin Venäjä. Esimerkiksi UMV kuratoi kaksi Sputnikin artikkelia Kiinan vahvuuksista kauppasota-asetelmassa USA:ta vastaan. Tällaisia aineistoja suomalaiset vastamediat kuratoivat kuitenkin vain viidesti. Syyskuussa 2018 Sputnik tuli osaksi sopimusta, jossa se tuottaa osana Moskovan ja Pekingin diplomaattista lähentymistä Kiinan hallinnolle myönteisiä sisältöjä kansainväliseen kulutukseen¹⁴. Kiina on Kremlin maailmanpolitiikan narratiivissa Venäjän yhteistyökumppani USA:n yksinapaisen maailman vastaisessa rintamassa¹⁵.

Mitä jäi tunnistettavien narratiivien ulkopuolelle?

Kremlin strategiset metanarratiivit olivat tunnistettavissa 79 prosentissa vastamedioiden kuratoimista RT:n ja Sputnikin artikkeleista (213/270). Näiden, erityisesti länsimaiden sisä- ja geopolitiikkaa käsitelleiden metanarratiivien ulkopuolelle jäi siis 57 artikkelia. Aiempi tut-

kimus on huomionut, etteivät RT ja Sputnik luota yksinomaan selvästi poliittisiin aiheisiin tavoitellessaan kansainvälistä yleisöä vaan ne hakevat yleisöä myös klikkiotsikoilla (ks. esim. Chatterje-Doody 2018; Kragh ja Åsberg 2017, 782). Erilaiset mediaseksikkäät muoti-ilmiöt, *infotainment*, sekä poikkeukselliset luonnonilmiöt ovat saaneet erityisesti tabloidilehdet kuratoimaan RT:n ja Sputnikin sisältöjä (Ramsay ja Robertshaw 2019, 87). Myös näennäisen epäpoliittiset aiheet voivat epäsuorasti kytkeytyä yhteiskunnallisiin kipukohtiin, ja osassa aineistoni klikkiuutisista oli selviä narratiivikytköksiä. Esimerkiksi seksinukkeille ehdotetuista perusoikeuksista kertoneet artikkelit (RT ja Sputnik/Nykysuomi) koodasin osaksi länsimaiden lainsäädäntöä ja arvojärjestelmän toimimattomuutta kritisoivaa narratiivia. Olen kuitenkin pyrkinyt välttämään pitkälle meneviä tulkintoja.

Osa metanarratiivien ulkopuolisista aineistoista käsitteli RT:n ja Sputnikin brändin mukaisesti länsimaisille yleisöille oletettavasti vähemmän tuttuja aiheita ja maantieteellisiä alueita, kuten työläisten lakkoja Brasiliassa tai intialaisten ja pakistanilaisten hävittäjien yhteenottoja. Raportteja konfliktialueiden ulkopuolella tapahtuvista väkivaltaisuuksista (usein kuvattu terrori-iskuina), joihin RT ja Sputnik eivät liittäneet uskontoa, länsimaiden epäonnistumisia tai Venäjän menestystä, oli neljä. Toisaalta vastamediat muuttivat suhteellisen monen narratiivin ulkopuolella alun perin esitetyn maailmanpolitiikan ja terroriväkivallan uutisen oman narratiivinsa mukaiseksi. Esimerkiksi Nykysuomi muunsi Reutersin uutisen terrorijärjestöjen kieltämisestä Sri Lankassa käsittelemään burkhakieltoa. Näitä alun perin suhteellisen neutraaleja esitysmuotoja, joita vastamediat päätyivät muuttamaan (poikkeamakoodaus), oli selvästi enemmän Reutersilla ja jopa Sputnikilla kuin RT:llä, jonka valmiiksi kärjekkäiden artikkeleiden narratiiveista poikettiin vain kerran.

Muutamia Kremlin kansainvälisen viestinnän metanarratiiveista ja teemoista vastamediat kuratoivat vain vähän tai ei lainkaan. Niihin lukeutuivat pyrkimykset profiloida Venäjää merkittävänä toimijana ja yhteistyökumppanina energiakysymyksissä ja Arktisen alueen politiikassa¹⁶. Vain UMV huomioi Sputnikin ja RT:n uutisia Arktisen neuvoston ulkoministereiden kokouksesta Rovaniemellä toukokuussa 2019. Länsimaiden vaalien lokaaminen (Lange-Ionatamšvili ym. 2018, 42) näkyi lähinnä kritiikissä EU-integraation vastaisten ehdokkaiden ja puolueiden kohtelusta, millä ei kuitenkaan suoraan kiistetty vaalien legitimeyttä.

Toissijaisina merkintöinä kuratoinnista kirjasin tapahtumapaikkana, aktiivisena toimijana tai toiminnan kohteena mainitut valtiot. RT:n ja Sputnikin useimmin käsittelemät valtiot eivät poikenneet kansainvälisten uutisvirtojen yleisestä tendenssistä uutisoida taloudellisilta ja poliittisilta painoarvoiltaan suurista maista (Guo ja Vargo 2017, 509). Kremlin viestintä -osiossa esittämäni kontekstin huomioiden USA uutisten useimmin mainittuna valtiona oli oletettavissa. Suhteessa aiempaan tutkimukseen (Kragh ja Åsberg 2017, 783; Ramsay ja Robertshaw 2018) sekä suomalaisten vastamedioiden yleiseen kiinnostukseen nähden Ruotsiin liittyvä kuratointi oli kuitenkin odotettua vähäisempää. Suomi liitettiin kuratoituihin aineistoihin useimmiten vasta vastamedioiden omien kotouttavien näkökulmien lisäysten ja kotimaan uutisointiin rinnastamisen kautta. Yksi harvoista Suomea käsitelleistä artikkeleista oli Extrautisten kritisoima Sputnikin artikkeli perussuomalaisten nuorten vaatimuksesta palauttaa Suomen toisessa maailmansodassa menetettämät alueet. Tämä oli lisäksi aineiston ainoa tapaus, jossa ilmeni Venäjän ulkopoliittisen doktriinin esittämä tavoite viestiä kansainväliselle yleisölle ”puolueettomasti” Venäjän historiasta¹⁷.

Tietovirtojen kuratoinnin logiikassa valittavissa olevien sisältöjen käyttämättä jättäminen johtuu erityisesti kuratoijien kiinnostuksen puutteesta (Thorson ja Wells 2016, 314). Koska kaikki kuusi vastamediaa kuratoivat RT:n ja Sputnikin sisältöjä, eivät ne ainakaan täysin pidättäytyneet näihin lähteisiin viittaamisesta. Tarkempia syitä siihen, miksi osaa Kremlin viestinnälle tärkeistä teemoista kuratoitiin ja osaa ei, voi selvittää tätä tutkimusta tarkemmin kohdennetulla laadullisella analyysillä. Aineiston käytön suhteellisuuden arviointia auttaisi puolestaan laaja määrällinen analyysi. Vastamedioiden useita aineistoja yhdistäneen kuratoinnin perusteella Venäjän viestintätoimistojen käyttö heijasteli suuntaa antavasti vastamedioiden kuratointia yleensä.

Kudos numeroiden takana

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut suomalaisia vastamediasivustojen tapaa välittää RT:n ja Sputnikin aineistojen kautta Kremlin kansainvälisen viestinnän strategisia narratiiveja yleisöille, joille alkuperäisten sisällöntuottajien viestintä ei ole suoraan kohdistettu eikä alkuperäislähde välity aina selvänä. Viestinnän tutkimuksen näkökulmasta tämä kertoo strategisten ja niin sanottujen vaihtoehtoisten tietovirtojen kansainvälisistä verkostoista 2010-luvun mediaympäristössä, missä tietovirrat kanavoituvat alkuperäislähteiden ohella merkittävästi välikäsien kuratoinnin kautta. Suomalaiset vastamedioiden liittyminen näihin verkostoihin on verrattain uusi ilmiö. Tutkimustulokseni ovat enimmäkseen linjassa aihepiirin aiemman tutkimuksen kanssa, johon ne kuitenkin osaltaan tuovat lisää syvyyttä.

Yleisimmin kuratoidut aineistot liittyivät tutkimuskirjallisuuden aiemminkin tunnistamiin teemoihin länsimaiden järjestelmällisestä epäonnistumisesta, rajaturvallisuudesta ja etnisistä jännitteistä (esim. Thorson ja Wells 2016; Ylä-Anttila, Bauvois ja Pyrhönen 2019). RT:n ja Sputnikin käyttö ei kuitenkaan varsinaisesti yhdistänyt suomalaisia vastamedioita ainakaan Murkut.orgista valitsemieni kuuden verkkosivuston vertailun perusteella. Ääriesimerkkeinä Vastavalkea myötäili UMV:n ohella luultavasti voimakkaimmin Kremlin strategiaa narratiiveja, mutta viittasi RT:n ja Sputnikin aineistoihin huomattavasti harvemmin kuin niitä selviten kritisoivat Extrautiset. Extrautiset kuratoi pääosin Sputnikin artikkeleita, jotka olivat uutisraporttimuotoisia ja vähemmän latautuneesti selostettuja kuin RT:llä, jota Vastavalkea puolestaan käytti Sputnikia useammin ja näennäisesti selkeämmin sen poliittisen maailmankuvan hengessä. Tässä suhteessa laadullinen sisällönanalyysi paljasti kuratoinnista enemmän kuin pelkkä hyperlinkkien käyttömäärän laskeminen.

Huomiot aineiston ajallisesta kehityksestä rajoittuvat lähinnä MV-lehden ja Extrautisten alkuvuonna 2019 kiihtyvään RT:n ja Sputnikin kuratointiin vuoteen 2018 verrattuna. MV-lehden kohdalla muutokset selittyivät omistajanvaihdoksella, mutta Extrautisten kohdalla ei ollut yhtä selkeää selitystä. Muissa vastamedioissa vaihtelut olivat suurin piirtein linjassa sivustojen yleisen aktiivisuuden kanssa.

Suomalaisten vastamedioiden tapaiset kolmannet osapuolet voivat toimia voimavarana Venäjän strategiselle viestinnälle kääntämällä ja kuratoimalla RT:n ja Sputnikin sisältöjä aktiivisesti ja maksutta kielimuurin takana oleville yleisöilleen. Suomalaisten vastamedioiden sisällöt eivät tietyvästi tavoita suuria ihmismääriä, mutta niillä on kuitenkin käyttäjiensä parissa vilpittön maine (Sutinen ja Vuorela 2018). Toisaalta internetvälitteisen viestin-

nän tehokkuutta voi lisätä muun muassa suomalaisiin vastamedioihin yhdistetty pyrkimys samaistuttavuuteen, välittömyyteen ja vuorovaikutukseen viestin lähettäjien ja vastaanottajien välillä (Thorson ja Wells 2016; Hatakka 2018; Noppari ja Hiltunen 2018; Chatterje-Doody ja Crilley 2019). Suhteellisen pienessä, mutta tarkasti kohdennetussa markkinaraossa toimivat vastamediat ovat vahvoilla näillä kriteereillä.

Vaikka vastamedioiden käyttäjät pitävät itseään erityisen mediakriittisinä kaikkea tiedotusta kohtaan (Noppari ja Hiltunen 2018), on korkean volyymin mediankäyttö kognitiivisesti erittäin haasteellista ihmisten rajalliselle tarkkaavaisuudelle (Paul ja Matthews 2016). Viestintäverkoston rakenteet kertovat niiden voimavarapotentiaalista, ei suoranaisesta (itsenäisestä) merkitysvyydestä, mitä on pitkäaikaisessa informaatiovaikuttamisessa vaikeaa arvioida. Jatkokutkimuksessa sitä voisi yrittää selvittää esimerkiksi keskittymällä yhden viestintäoperaation tehokkuuteen. Vastamedioiden yleisen seuraamisen perusteella ne käyttävät RT:n ja Sputnikin ohella vastaavin tavoin myös useita muita kansainvälisiä lähteitä rakentaessaan yhdessä tietynlaista sosiaalisen todellisuuden ”paljastettavaa” kokonaiskuva.

Kansainvälisen jakeluun tarkoitettujen sisältöjen soveltuvuus ja käyttökelpoisuus Suomessa näkyi erityisesti Kremlin tiedotusten suorien käännösten ja tiivistelmien suosiossa. Toisaalta vastamedioiden räätälöimät tekstit voivat muotoutua suomalaista kohdeyleisöä alkuperäisiä paremmin puhuttelevaan muotoon. Kuratoitujen aineistojen väittämiä kiistettiin melko harvoin ja niiden narratiiveistakin poikettiin lähinnä tekemällä kärjekkäitä lisäyksiä alun perin suhteellisen neutraaleihin teksteihin. Reutersin, RT:n ja Sputnikin kuratoinnin vertailun perusteella vastamedioille epämieluisella tavalla kärjekkäät aineistot jäivät ilmeisesti helpommin kuratoimatta kuin tulevat kyseenalaistettuina kuratoituiksi.

Vuoden 2021 alussa RT ja Sputnik ovat olleet kielteisen huomion kohteina muun muassa Saksassa, missä niitä syytetään koronaan liittyvien salaliittoteorioiden levittämisestä. Venäjän ulkoministeriö puolestaan tulkitsi saksalaispankin päätöksen lopettaa sopimuksensa RT:n saksankielisten tytäryhtiöiden kanssa osaksi venäläisvastaista poliittista vainoa, minkä perusteella Venäjä uhkasi Saksaa omilla toimenpiteillään saksalaisia uutistoimistoja vastaan¹⁸. Vaikka tämä artikkeli perustuu osaltaan huoleen Kremlin uutistoimistojen ja suomalaisten vastamedioiden vahingollisesta toiminnasta, huomautan niiden voivan parhaillaan toteuttaa virallista missiotaan ja tuoda esiin muutoin julkisuudesta ohitettuja epäkohtia. Tutkimuskirjallisuus ja vastamediat itse ovat tuoneet esiin, kuinka vastamediat ovat syntyneet epäsuhteesta journalististen medioiden sisältöjen tarjonnassa suhteessa tietyn yleisösegmentin kysyntään. Vastamedioiden piireissä koettu antagonismi suhteessa journalistiseen mediaan (ja useisiin muihin julkisiin auktoriteetteihin) edesauttaa niiden samaistumista ”vihollisen viholliseen”, kuten Venäjän hallintoon ja sen narratiiveihin. Paul ja Matthew (2016) korostavat, että vihamielisen propagandan torjumiseksi on voitettava kohdeyleisöt puolelleen. Pidetäänkö Suomen yhteiskunnallisten viestijöiden keskuudessa vastamedioiden kohdeyleisöjen puolelleen voittamista jo valmiiksi hävittyinä taistona?

Viitteet

- 1 Euroopan Komission raportti disinformaatiosta EU-vaaleista kertoo, että disinformaation levittäminen oli hajanaista ja erilaisten verkkosivustojen kautta levitettyä:
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_19_2914/IP_19_2914_EN.pdf.
- 2 BBC:n uutinen päätöksestä määrittää RT ja Sputnik ulkomaisiksi agenteiksi (<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-41991683>), Ofcomin raportti RT:n tutkinnasta Iso-Britanniassa (https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0020/131159/Issue-369-Broadcast-and-On-Demand-Bulletin.pdf), Euroopan parlamentin strategisen viestinnän kannanotto https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2016-0441_EN.pdf, uutinen Sputnikin Viron toimiston sulkemisesta (<https://mediaviikko.fi/aiheet/media/viro-ajaa-venalaisen-propagandasivuston-ulos-maasta.html>).
- 3 Venäjän Federaation informaatioturvallisuuden doktriini 2016, V:33
http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptIckB6BZ29/content/id/2563163.
- 4 Margarita Simonyan toimii sekä Rossiya Segodnyan että RT:n päätoimittajana. Venäjän valtiolta tuleva vuoden 2017 budjetti oli Sputnikilla arviolta 62 miljoonaa (<https://meduza.io/en/short/2017/09/14/comparing-russian-and-american-government-propaganda>) ja RT:llä 270 miljoonaa euroa vuonna 2016 (<https://www.rt.com/op-ed/318181-rt-budget-down-msm/>).
- 5 <https://www.journalisti.fi/artikkelit/2016/9/tyypillinen-toimittaja/>.
- 6 URL-haut on tehty 21.9. ja 1.10.2019 välisenä aikana. Alustavassa haussa toukokuussa 2019 sain kolme hakutulosta enemmän Nettiuutisilta, mikä voi viitata artikkelien myöhempään editointiin tai poistamiseen sivuston ylläpitäjien toimesta.
- 7 Aamulehden uutinen MV-lehteen liittyneestä oikeudenkäynnin päätöksestä
<https://www.aamulehti.fi/a/201258774>.
- 8 MV-lehden kirjoitus omistajan vaihdoksesta: <https://mvlehti.net/2019/04/19/uusi-mv-lehti-haastaa-suomen-mediapoolin-paatoimittajaksi-janus-putkonen/>.
- 9 Kuvaus Vastavalkean sivuston tiedoista: <https://vastavalkea.fi/tietoja-vastavalkeasta/>
- 10 Esim. <https://vastavalkea.fi/2019/05/17/yle-jatkuvassa-infosotatilassa-venajaa-vastaan/>;
<https://vastavalkea.fi/2019/03/18/voiman-venaja-raportissa-tahallista-harhaanjohtamista/>
- 11 Esimerkiksi MV-lehden lukijoita sosiaalisen median alustojen käyttöä vaihtamaan kehottava kirjoitus:
<https://mvlehti.net/2019/04/02/poistu-facebookista-nyt-mv-lehden-tyhja-keskusteluryhma-rikkoi-facebookin-yhteisonormeja/>.
- 12 Venäjän Federaation ulkopoliittinen konsepti 2016, II:5
- 13 Russophobia -käsitteen toistuvaa käyttöä osana Kremlin kansainvälistä viestintä strategiaa on seurannut muun muassa East StratCom Task -työryhmän EUvsDisinfo -sivusto.
Esim. <https://euvsdisinfo.eu/the-tragedy-in-aleppo/>.
- 14 <https://meduza.io/en/feature/2020/07/28/it-s-so-hard-to-find-good-help>.
- 15 Venäjän Federaation ulkopoliittinen konsepti 2016, IV:84.
http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptIckB6BZ29/content/id/2542248.
- 16 Emt. III, 40, 76
- 17 Emt., III:45–47.
- 18 Spiegelin artikkeli Venäjän Saksassa toimivista viestintätoimistoista <https://www.spiegel.de/international/germany/rt-germany-berlin-fears-growing-influence-of-russian-propaganda-platform-a-b62cb977-fc1a-4d66-8c7c-9859d8d00315> ja Venäjän ulkoministeriön uhkaus Saksalle liittyen RT:n tytäryhtiöiden pankkisopimusten lopetukseen <https://ria.ru/20210304/smi-1599940256.html>.

Kirjallisuus

- Abrams, Steve. 2016. "Beyond Propaganda: Soviet Active Measures in Putin's Russia." *Connections QJ* 15 (1): 5–31.
<http://dx.doi.org/10.11610/Connections.15.1.01>.
- Bielsa, Esperança & Bassnet, Susan. 2009. *Translation in global news*. London: Routledge.
- Birge, Lucy. 2019. Maverick minds of the anti-establishment? The personalities behind Sputnik radio. *Reframing Russia*. Luettu 8.6.2020. <https://reframingrussia.com/2019/09/17/sputnik/>.
- Blank, Stephen. 2013. "Russian Information Warfare as Domestic Counterinsurgency." *American Foreign Policy Interests* 35 (1): 31–44. <https://doi.org/10.1080/10803920.2013.757946>.

- Braghiroli, Stefano ja Andrey Makarychev. 2018. "Redefining Europe: Russia and the 2015 Refugee Crisis." *Geopolitics* 23 (4): 823–848. <https://doi.org/10.1080/14650045.2017.1389721>.
- Chadwick, Andrew. 2017. *Politics and Power in the Hybrid Media System*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190696726.001.0001>.
- Chatterje-Doody, Precious. 2018. How RT (Russia Today) Navigates 'Us' and 'Them'. *E-International Relations*. Luettu 8.6.2020. <https://www.e-ir.info/2018/10/03/how-rt-russia-today-navigates-us-and-them/>.
- Chatterje-Doody, Precious ja Rhys Crilley. 2019. "Populism and Contemporary Global Media: Populist Communication Logics and the Co-construction of Transnational Identities." Teoksessa *Populism and World Politics. Global Political Sociology* toimittaneet Frank Stengel, David B. MacDonald ja Dirk Nabers, 73–99. Palgrave Macmillan, Cham.. https://doi.org/10.1007/978-3-030-04621-7_4.
- Colliver, Chloe, Peter Pomerantsev, Anne Applebaum ja Jonathan Birdwell. 2018. "Smearing Sweden: International Influence Campaigns in the 2018 Swedish Election." *ISD Global*. Luettu 8.6.2020. <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2018/11/Smearing-Sweden.pdf>.
- Cope, Meghan. 2010. "Coding Qualitative Data." Teoksessa *Qualitative Research Methods in Human Geography*, toimittanut Iain Hay, 281–294. New York: Oxford University Press.
- Dajani, Deena, Marie Gillespie ja Rhys Crilley. 2019. "Differentiated visibilities: RT Arabic's narration of Russia's role in the Syrian war." *Media, War & Conflict* (December 2019), 1–22. <https://doi.org/10.1177/1750635219889075>.
- Drisko, James W. ja Tina Maschi. 2015. *Content Analysis*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190215491.001.0001>.
- Lange-Ionatamišvili Eļina, Ieva Bērziņa, Māris Cepurītis, Diana Kaljula ja Ivo Juurvee. 2018. Russia's Footprint in the Nordic - Baltic Information Environment. *NATO Strategic Communications Centre of Excellence Report 2016/2017*. Luettu 23.3.2020. <https://www.stratcomcoe.org/russias-footprint-nordic-baltic-information-environment-o>.
- Galeotti, Mark. 2017. Controlling Chaos: How Russia Manages its Political War in Europe. *European Council on Foreign Relations*. ECFR/228. Luettu 9.6.2020. https://www.ecfr.eu/publications/summary/controlling_chaos_how_russia_manages_its_political_war_in_europe.
- Golovchenko, Yevgeniy, Mareike Hartmann ja Rebecca Adler-Nissen. 2018. "State, media and civil society in the information warfare over Ukraine: citizen curators of digital disinformation." *International Affairs* 94 (5): 975–994. <https://doi.org/10.1093/ia/iiy148>.
- Guo, Lei ja Chris J. Vargo. 2017. "Global Intermedia Agenda Setting: A Big Data Analysis of International News Flow." *Journal of Communication* 67: 499–520. <https://doi.org/10.1111/jcom.1231>.
- Hatakka, Niko. 2018. "Liittolaisia ja vastuksia." Teoksessa *Media & Populismi*, toimittaneet Mari K. Niemi ja Topi Houni, 31–53. Tampere: Vastapaino.
- Hogan, Bernie. 2010. "The presentation of self in the age of social media: Distinguishing performances and exhibitions online." *Bulletin of Science, Technology & Society* 30 (6): 377–386. <https://doi.org/10.1177/0270467610385893>.
- Innola, Eeva ja Katri Pynnöniemi. 2016. "Finland and Russia's Metanarratives on the Conflict in Ukraine." Teoksessa *Fog of Falsehood: Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine*, toimittaneet Katri Pynnöniemi ja András Rácz, 165–190.. Finnish Institute of International Affairs. Helsinki: Grano Oy. Luettu 9.6.2020. https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2017/01/fiireport45_fogoffalsehood.pdf.
- Koltsova, Olessia ja Oleg Nagornyy. 2019. "Redefining Media Agendas: Topic Problematicization in Online Reader Comments." *Media and Communication* 7 (3): 145–156. <https://doi.org/10.17645/mac.v7i3.1894>.
- Kragh, Martin ja Sebastian Åsberg. 2017. "Russia's Strategy for Influence Through Public Diplomacy and Active Measures: the Swedish Case." *The Journal of Strategic Studies* 40 (6): 773–816. <https://doi.org/10.1080/01402390.2016.1273830>.
- Kukkola, Juha, Mari Ristolainen ja Juha-Pekka Nikkarila, toim. 2019. *Game Player: Facing the structural transformation of cyberspace*. Puolustusvoimien tutkimuslaitos, Julkaisuja 11. Riihimäki. Luettu 8.6.2020. <https://puolustusvoimat.fi/documents/1951253/2815786/PVTUTKL+julkaisu11+Game+Player.pdf>.
- Lavikainen, Jyri, Katri Pynnöniemi ja Sinikukka Saari. 2019. "Venäjän ulkopolitiikka." Teoksessa *Voiman Venäjä*, toimittanut Ylitalo, Terhi, 11–46. Puolustusministeriö. Grano Oy.. Luettu 8.6.2020. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161438/Voiman_Ven%C3%A4j%C3%A4_PLM_2019.pdf.
- Mikkola, Harri, Mika Aaltola, Mikael Wigell, Tapio Juntunen ja Antto Vihma. 2018. Hybridivaikuttaminen ja demokratian resilienssi, ulkoisen häirinnän mahdollisuudet ja torjuntakyky liberaaleissa demokratioissa. FIIA raportti 55. Luettu 8.6.2020. https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2018/05/fiia_report55_web_hybridivaikuttaminen-ja-resilienssi.pdf.

- Moffitt, Benjamin. 2016. *The global rise of populism: performance, political style, and representation*. Stanford University Press.
- Niemi, Mari K. ja Topi Houni. 2018. "Viettelevä, vastakkainasettelevä, vihainen: Kuinka populismi haastaa journalismia." Teoksessa *Media & Populismi*, toimittaneet Mari K. Niemi ja Topi Houni, 10–30. Tampere: Vastapaino.
- Noppari, Elina ja Ilmari Hiltunen. 2018. "Populistinen vastamedia eliititejä haastamassa." Teoksessa *Media & Populismi*, toimittaneet Mari K. Niemi ja Topi Houni, 236–272. Tampere: Vastapaino.
- Oivo, Teemu ja Olga Davydova-Minguet. 2019. "Kaksoiskansalaisuuden turvallistaminen ja Suomen venäjänkieliset." *Idäntutkimus* 3, 59–76.
- Paul, Christopher ja Miriam Matthews. 2016. The Russian "Firehose of Falsehood" Propaganda Model. Rand Corporation Perspective PE-198-OSD. Luettu 5.3.2020. <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE198.html>.
- Pynnöniemi, Katri ja András Rácz, toim. 2016. *Fog of Falsehood: Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine*. Helsinki: Finnish Institute of International Affairs. Helsinki: Grano Oy. Luettu 8.6.2020. https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2017/01/fiareport45_fogoffalsehood.pdf.
- Pynnöniemi, Katri. 2016. "The Metanarratives of Russian Strategic Deception." Teoksessa *Fog of Falsehood: Russian Strategy of Deception and the Conflict in Ukraine*, toimittaneet Katri Pynnöniemi ja András Rácz, 69–117. Helsinki: Finnish Institute of International Affairs. Luettu 8.6.2020. https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2017/01/fiareport45_fogoffalsehood.pdf.
- Ramsay, Gordon ja Sam Robertshaw. 2019. Weaponising news: RT, Sputnik and targeted disinformation. King's College London Centre for the Study of Media, Communication & Power. Luettu 8.6.2020. <https://www.kcl.ac.uk/policy-institute/assets/weaponising-news.pdf>.
- Roselle, Laura, Alistair Miskimmon ja Ben O'Loughlin. 2014. "Strategic narrative: A new means to understand soft power." *Media, War & Conflict* 7 (1): 70–84. <https://doi.org/10.1177/1750635213516696>.
- Shoemaker, Pamela ja Tim Vos. 2009. *Gatekeeping theory*. London: Routledge
- Smirnova, Olga. 2016. Russian TV: Contesting European Values. *Reuters Institute Fellow's Paper 2016*. Luettu 8.6.2020. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/our-research/russian-tv-contesting-european-values>.
- Smoleňová, Ivana. 2015. *The Pro-Russian Disinformation Campaign in the Czech Republic and Slovakia: Types of Media Spreading Pro-Russian Propaganda, Their Characteristics and Frequently Used Narratives*. Prague Security Studies Institute (PSSI). Luettu 6.3.2020. <http://www.pssi.cz/publications/39-the-pro-russian-disinformation-campaign-in-the-czech-republic-and-slovakia.htm>.
- Sutinen, Essi ja Panu Vuorela. 2018. "MV-lehteä kuvaa objektiivisesti nimitys rehtimedia." *Vastamedioiden uskottavuus lukijoiden näkökulmasta*. Journalistiikan pro gradu -tutkielma, Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylä: University of Jyväskylä Press. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juyu-201803271863>.
- Thelwall, Mike. 2001. "Exploring the link structure of the Web with network diagrams." *Journal of Information Science* 27 (6): 393–401. <https://doi.org/10.1177/016555150102700605>.
- Thorson, Kjerstin ja Chris Wells. 2016. "Curated Flows: A Framework for Mapping Media Exposure in the Digital Age." *Communication Theory* 26 (3): 309–328. <https://doi.org/10.1111/comt.12087>.
- Toivanen, Pihla. 2019. Vastamediaautisten laskennallinen kehysanalyysi. Datatieteen pro gradu -tutkielma. Tietojenkäsittelytieteen laitos, Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202001211111>.
- Tolz, Vera, Stephen Hutchings, Precious Chatterje-Doody ja Rhys Crilley. 2020. "Mediatization and Journalistic Agency: Russian Television Coverage of the Skripal Poisonings." *Journalism*, (July 2020): 1–20. <https://doi.org/10.1177/1464884920941967>.
- Yablokov, Ilya. 2015. "Conspiracy Theories as a Russian Public Diplomacy Tool: The Case of Russia Today (RT)." *Politics* 35 (3–4): 301–315. <https://doi.org/10.1111/1467-9256.12097>.
- Ylä-Anttila, Tuukka, Gwenaëlle Bauvois ja Niko Pyrhönen. 2019. "Politicization of migration in the countermedia style: A computational and qualitative analysis of populist discourse." *Discourse, Context & Media* 32. <https://doi.org/10.1016/j.dcm.2019.100326>.